

Suomen Kuntoutusyrittäjät ry

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Kuntoutusyrittäjien asiantuntijalausunto asiakastietolain uudistamisesta, HE 212/2020 vp

Suomen Kuntoutusyrittäjät pitää esitystä tavoitteiltaan kannatettavana. Esitämme neljää täsmennystä säädettäväksi tässä yhteydessä:

- ***Muutosesitys 1: Vaatimus varmistuksen toteuttavasta erillisestä henkilöstä tulee poistaa***
- ***Muutosesitys 2: Asiakastietolakiin lisättävä kirjaus, joka mahdollistaa potilastietojen ja -asiakirjojen siirron liiketoimintakaupan yhteydessä***
- ***Muutosesitys 3: Kelan rooli ottaa vastaan potilasasiakirjat toiminnan päättyessä kirjattava lakiin***
- ***Muutosesitys 4: Erityisalakohtaisen järjestelmäesimerkin lisääminen asiakastietolain 29 §:n luokittelun perusteluihin***

Velvollisuus liittyä Kanta-palveluiden käyttäjäksi

Aiempi laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä on ollut epäselvä Kanta-liittymisvelvoitteen osalta silloin, kun palvelun antajalla on ollut käytössään sähköinen potilastietojärjestelmä. Ehdotettu lakiesitys selventää tilannetta, sillä esityksen mukaan pienillä palveluntuottajilla on liittymisvelvollisuus vain silloin, kun näillä on käytössä Kanta-yhteensopiva (ns. A-luokan) potilastietojärjestelmä. Suomen Kuntoutusyrittäjät ry:n noin 600 jäsenestä kaksi kolmasosaa on jo liittynyt Kanta-palveluiden käyttäjiksi, ja odotettavissa on että liittyneiden lukumäärä laajenee, kun Kanta-palveluiden kanssa epäyhteensopivat tietojärjestelmät poistuvat markkinoilta.

Esitys tukee osaltaan digitalisaation edistymistä avoterapiapalveluita tarjoavissa kuntoutusyrityksissä. Kuntoutusyrittäjien näkemyksen mukaan markkinat erillisille B-luokan potilastietojärjestelmille tulevat todennäköisesti olemaan jatkossakin pienet, koska pienet yritykset tallentavat tyypillisesti potilastietonsa vain yhteen tietojärjestelmään.

Luopuminen ns. Kanta-suostumuksesta ja sen korvaaminen hoitosuhteen varmentamisella

SUOMEN KUNTOUTUSYRITTÄJÄT RY

Nuijamiestentie 5 B, 00400 HELSINKI, Y-tunnus: 0356391-7
Puhelin 010 279 3300
kuntoutusyrittajat.fi, fysioterapia.info

Muutos suostumukseen perustuvasta potilastietojen luovutuksesta lakiin kirjatun oikeuden perusteella tapahtuvaan luovutukseen selkeyttää erityisesti sellaisten asiakkaiden asemaa, joiden osalta suostumuksen hankkiminen on voinut olla vaikeaa, koska suostumuksen antaminen Omakanta-palvelussa on syystä tai toisesta epäonnistunut, tai paperimuotoisen suostumusasiakirjan täyttö on estynyt esimerkiksi heikentyneen toimintakyvyn ja edunvalvojan puuttumisen vuoksi.

Kuntoutusyritysten muutosesitys 1: Vaatimus varmistuksen toteuttavasta erillisestä henkilöstä tulee poistaa

Suostumuksen korvaava asiakkaan sähköinen tunnistaminen hoitosuhteen olemassaolon varmistamiseksi saattaa tietojärjestelmien toteutuksesta osoittautua lain suurimmaksi haasteeksi. Kuntoutusyritysten asiakkaina on huomattavasti sellaisia henkilöitä, jotka eivät syystä tai toisesta kykene tunnistautumaan lain edellyttämällä sähköisellä tavalla. Mikäli riittäväksi hoitosuhteen varmistamiseksi katsotaan potilaan perustietojen (kuten nimi, henkilötunnus, kotiosoite, kotikunta) syöttäminen potilastietojärjestelmään, ei ongelmia todennäköisesti tule. Tilanteen selkeyttämiseksi tulisi lain perusteluihin kirjattua lausetta muuttaa esimerkiksi seuraavanlaiseksi (lisäyksesityksemme lihavoitu, poistoesityksemme yliväivattu):

*Tämä tietotekninen varmistus voidaan toteuttaa terveydenhuollossa potilashallinnon tietojen perusteella, esimerkiksi siten, että ennen potilastietojen käsittelyä tietojärjestelmään on oltava kirjautunut ~~hallinnon~~ merkintä asiakkaan kirjautumisesta sairaalan vuodeosastolle ~~tai~~, poliklinikalle ~~tai~~ **terveyspalveluita tarjoavan yrityksen asiakas- ja potilastietojärjestelmään. Jotta tällaisen merkinnän avulla voitaisiin riittävällä tavalla varmistua potilaan todella olevan asiakas tai hoitosuhteessa tietoja käsittelevään am-** ~~mattihenkilöön, tulisi hallinnon merkinnän olla tehnyt eri henkilö kuin kyseisen ammattihenkilön.~~*

Hallituksen esitysluonnos s. 97/231

Lain perusteluihin kirjattu viittaus varmistuksen takaavasta erillisestä henkilöstä tulisi poistaa. On epäselvää, miten tämä asiakassuhteen kahdenkertainen varmistaminen parantaisi rekisteröidyn oikeusturvaa, tai vähentäisi Kanta-palvelun kautta tapahtuvia väärinkäytöksiä. Sen sijaan varmaa on, ettei näin voida toimia suurimmassa osassa pienistä fysio-, toiminta-, puhe-, psyko-, musiikki- ja ravitsemusterapiaa toimivissa yrityksissä, joissa erillistä hallinnosta ja asiakaskirjauksista vastaavaa työntekijää ei yleensä ole. Useimmiten Kuntoutusyritysten jäsenyrityksissä terapeutti voi hoitaa itse asiakkaan ajanvarauksen, vastaanottoajasta sopimisen ja Kanta-kirjausten hakemisen, sekä myös itse hoidon ja siihen liittyvät potilasasiakirjamerkinnät. Monilla yrityksillä on käytössään myös sähköinen ajanvaraus, mutta ne eivät pääsääntöisesti edellytä asiakkaalta lakiesityksessä viitattua vahvaa tunnistautumista.

Lain perusteluihin tulisi edellisen sijaan kirjata, että vastuu asiakassuhteen riittävästä varmistamisesta on aina rekisterinpitäjällä, ja että potilastietojen käyttötarkoitussidonnaisuuden vastainen käyttö ja siten potilaslain 4 luvun vastainen käyttö on säädetty rangaistavaksi teoksi rikoslain 38 luvun 9 §:n mukaisena tietosuojarikoksena.

Kansalaisten tulee lähtökohtaisesti tuntea laki. Tämän vuoksi lain esitöihin varmuuden vuoksi kirjattujen ohjeiden mielekkyys voidaan kyseenalaistaa, sillä rekisteröidyn oikeuksien laiminlyönnistä on säädetty sekä rikoslaissa että toisaalta tietosuojalaissa rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän seuraamusmaksun muodossa. Näin ollen, kun vastuut tietojen käsittelystä ja rekisterinpidosta ovat selviä, tulisi rekisterinpidon ja henkilötietojen käsittelyn käytännön toimet jättää myös samalle taholle, jolla on myös rekisterin asianmukaisen pidon ja käsittelyn vastuu.

Erityisalakohtaisen järjestelmäesimerkin lisääminen asiakastietolain 29 §:n luokittelun perusteluihin

Hallituksen esitysluonnoksen sivulla 115/231 on seuraava kappale johon esitetään lisättäväksi seuraava punaisella merkitty osio:

Luokan B tietojärjestelmät olisivat sellaisia, jotka eivät ole suoraan tai välityspalvelun kautta yhteydessä valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin. Esimerkiksi laboratorio- tai erikoisalakohtainen järjestelmä, jonka tuottamat tiedot tallennetaan potilastietojärjestelmässä oleviin potilastietoihin, olisi luokan B järjestelmä, vaikka potilastietojärjestelmä tallentaa laboratoriovastauksen tiedot myöhemmin edelleen Kanta-palvelujen arkistointipalveluun.

Muutos selkiyttäisi lain perusteluiden kautta järjestelmien luokittelua A- ja B-luokan järjestelmiin nykyistä käytäntöä vastaavaksi. Potilastietoja voidaan kerätä laboratoriojärjestelmien lisäksi myös muilla B-luokan järjestelmillä, joista tieto siirretään edelleen A-luokan ja järjestelmään, joista tieto päättyy joko suoran yhteyden tai välityspalvelun kautta valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin. B-luokan järjestelmien käyttö tähän tarkoitukseen ei heikentäisi tietoturvaa, mutta mahdollistaisi myös jatkossa erityisalakohtaisten järjestelmien käytön silloin kun A-luokan järjestelmiä ei ole syystä tai toisesta alalle tai nimenomaista tehtävää varten saatavilla.

Kuntoutusyrittäjien esitykset lakiin kirjattaviksi seikoiksi, mitkä toteutuvat jo käytännössä yleisesti

SUOMEN KUNTOUTUSYRITTÄJÄT RY

Nuijamiestentie 5 B, 00400 HELSINKI, Y-tunnus: 0356391-7
Puhelin 010 279 3300
kuntoutusyrittajat.fi, fysioterapia.info

Potilasasiakirjoihin liittyen on olemassa kaksi viranomaisten käytännössä hyväksymää käytäntöä, joita ei ole kuitenkaan kirjattu lakiin. Lainsäädännön avoimuuden näkökulmasta näiden molempien tulisi olla kirjattuna lakiin. Asiakastietolaki on potilas- ja asiakastietojen käsittelystä säätävänä lakina sille oivallinen tilaisuus. Käytännössä kyse on muutoin piilotetusta lainsäädännöstä, jollaista ei läpinäkyvyyden ja lain yleisen tuntemisen vuoksi tulisi oikeusvaltiossa olla.

Potilas- ja asiakastietojen siirto liiketoimintakaupan yhteydessä

Tällä hetkellä sote-alan yritykset ovat usein liiketoimintakaupan kohteena. Liiketoimintakauppaan kuuluu yleensä osana myytävää ja ostettavaa liiketoimintaa yritystoimintaan kiinteästi kuuluvat potilas- ja asiakasasiakirjat. Liiketoimintakauppaan kuuluu, että liiketoiminnan ostava yritys (ja Y-tunnus) on eri kuin liiketoimintaa myyvä yritys (ja tämän Y-tunnus). Yrityksen nimi saattaa säilyä samana, mutta yrityksen identiteetti vaihtuu. Tällöin myös rekisterinpitäjä vaihtuu, ja potilasasiakirjat luovutetaan oikeuksineen ja vastuineen vanhalta rekisterinpitäjältä uudelle. Lainsäädännössä ei ole kuitenkaan määräyksiä siitä, että liiketoimintakaupan yhteydessä voitaisiin tai ei voitaisi siirtää myös potilas- ja asiakasasiakirjoja.

Sosiaalihuollon toimijoilla ongelma on pienempi, koska asiakasasiakirjojen rekisterinpito kuuluu joka tapauksessa yleensä asiakkaan kotikunnalle, mutta yksityisissä terveyspalveluissa rekisterinpitäjien kirjo on laaja. Useimmiten rekisterinpitäjä on esimerkiksi pieni kuntoutusalan yritys itse.

Kuntoutusyrittäjien muutosesitys 2: Asiakastietolakiin lisättävä kirjaus, joka mahdollistaa potilastietojen ja -asiakirjojen siirron liiketoimintakaupan yhteydessä

Lakiin tulisi lisätä uusi pykälä, jolla sallittaisiin liiketoiminnan siirron yhteydessä myös toimintaan kiinteästi liittyvien potilas- ja asiakasasiakirjojen rekisterinpitäjyyden vastaava muutos. Vaihtoehtoisesti pykälässä voitaisiin valtuuttaa sosiaali- ja terveysministeriö säätämään asetuksella rekisterinpitäjän muutoksista liiketoimintakaupan yhteydessä.

Kelan velvollisuus ottaa vastaan toimintansa lopettaneiden potilasasiakirjat

Kansaneläkelaitos alkoi vuoden 2019 alussa ottaa vastaan toimintansa lopettaneiden terveydenhuollon toimijoiden paperisia potilasasiakirjoja. Toiminta perustuu Kansaneläkelaitoksen ja palveluntuottajan väliseen sopimukseen, eikä Kansaneläkelaitoksella ole siten ehdotonta velvollisuutta säilyttää asiakirjoja pysyvästi tai edes ottaa uusia potilasasiakirjoja vastaan.

Kuntoutusyrittäjien muutosesitys 3: Kelan rooli ottaa vastaan potilasasiakirjat toiminnan päättyessä kirjattava lakiin

Ehdotamme lakiin kirjattavaksi pykälää, jolla valtuutetaan sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö asetuksella säätämään Kansaneläkelaitoksen velvollisuudesta ottaa vastaan toimintansa lopettaneiden potilas- ja asiakasasiakirjoja.

Tällä voitaisiin varmistaa se, että toimintansa lopettaneet palveluntuottajat voisivat luottaa siihen, että potilasasiakirjojen asianmukaisen säilytyksen voisi jatkossakin hoitaa toimittamalla paperiset potilasasiakirjat Kansaneläkelaitokselle. Potilasasiakirjojen säilytysaika on pääsääntöisesti pitkä: 12 vuotta potilaan kuolemasta tai 120 vuotta potilaan syntymästä. Näin ollen säilytysvelvollisuus ylittää käytännössä useimmiten esimerkiksi ammatinharjoittaja-rekisterinpitäjän odotettavissa olevan eliniän. Olisi sekä rekisterinpitäjän että rekisteröidyn oikeusturvan kannalta perusteltua, ettei tällaisia päättyneen toiminnan potilasasiakirjoja jäisi enää toimintansa lopettaneiden yritysten tai jopa kuolinpesien haltuun.

Kelan velvollisuudesta ottaa vastaan toimintansa lopettaneiden potilasasiakirjat oli tarkoitus säätää asiakastietolaissa edellisen vaalikauden aikana. Lisäyksestä oli tarkoitus tehdä erillinen ponsi, mutta valitettavasti lakiesityksen raukeamisen vuoksi lisäys jäi tekemättä. Tietosuojavaltuutetun toimisto on antanut potilastietojen säilyttämisestä päätöksen 1820/452/2006 (Yksityisvastaanoton potilaskortisto kuolinpesässä), jossa tietosuojavaltuutettu on odottanut asiaa ratkaistavaksi lainsäädäntöä muuttamalla, mutta toistaiseksi siinä ei ole onnistuttu.

Suomen Kuntoutusyrittäjät ry:n puolesta 7.12.2020

Satu Grekin
toiminnanjohtaja
satu.grekin@kuntoutusyrittajat.fi
puh. 050 550 3488

Juhani Saarinen
lakimies, varatoiminnanjohtaja
juhani.saarinen@kuntoutusyrittajat.fi
p. 040 723 8928